

## CRIZA DREPTULUI ȘI A JUSTIȚIEI ÎN EPOCA POSTMODERNISMULUI. CONTRADICȚII MALADIVE ALE JUSTIȚIEI

Conf. univ. dr. Marius ANDREESCU

### Abstract

*This essay represents an attempt to highlight, from a legal and philosophical perspective, the most significant contradictions that can affect justice during a period of social crisis, namely the era of postmodernism. The object of our analysis is: normativism and legal formalism, the ideology of globalization, the contradiction between the consecration and guarantee of citizen rights and the restriction of their exercise through excess of power, the contradictions between law and justice; justice and society and the act of fulfilling justice and what we call the "outward fall of justice". In this context, we refer to some aspects that characterize the person and personality of the judge. This essay is a plea for the principles of law as a possible solution to solve and overcome the crisis of law and justice in postmodernism.*

*Starting from the difference between "given" and "constructed", we propose the distinction between "metaphysical principles" external to law, which through their content have philosophical meanings, and "constructed principles" elaborated and normatively consecrated. We emphasize the obligation of the legislator, but also of the judge, to refer to the principles of law, including those external to law, in the legislative activity, interpretation and application of the law.*

**Keywords:** *Postmodernism/crisis of law and justice/contradictions of justice/the judge/principles of law*

### I. Scurte considerații despre epoca postmodernismului, Justiția în postmodernism

Postmodernismul contemporan este o epocă de mari contradicții existențiale în istoria mântuirii omului și a lumii: credința coexistă cu necredința, valoarea cu non-valoarea, progresul cu regresul. Tendința dominantă este recesivă, de abandonare a raportării omului la Dumnezeu, de disoluție a valorilor perene ale dreptei credințe și culturii, de transformarea omului în individ dominat de raționalismul tehnologic și de schimbarea statutului său existențial din scop al creației într-un simplu mijloc, de pervertirea libertății cu iluziile acumulării și consumismului.

Postmodernismul, de regulă, este considerat un concept care definește un curent literar sau artistic, dar și o formă de gândire specifică filosofiei din vremea noastră.

Considerăm că postmodernismul este nu numai un curent literal sau artistic, o caracteristică a gândirii filosofice, ci mai mult decât atât este o epocă sau un eon existențial, ce cuprinde omul, societatea Biserica, dreapta credință și statul, într-un cuvânt o epocă în evoluția omului și a umanității a culturii și civilizației.

Postmodernismul este termenul de referință aplicat unei vaste game de evoluții în domeniile de teorie critică, filosofie, arhitectură, artă, literatură și cultură. Diversele expresii ale postmodernismului provin, depășesc sau sunt o reacție a modernismului. Dacă modernismul se consideră pe sine o culminare a căutării unei estetici a iluminismului științific și rațional, o etică și umanism juridic raționalizat și normativizat, toate cu valoare universală, postmodernismul se ocupă de modul în care autoritatea acestor entități ideale (numite metanarațiuni) este slăbită prin procesul de fragmentare, ideologia consumului și deconstrucție. Jean-Francois Lyotard<sup>1</sup> a descris acest curent drept o „neîncredere în metanarațiuni”; în viziunea acestuia, postmodernismul atacă ideea unor concepții universale, monolitice, stabile privind omul și existența monolitice și în schimb încurajează perspectivele fracturate, fluide și pe cele multiple, promovând relativismul valoric de natură științifică, artistică sau morală. *Nimic nu are sens, de aceea totul este îngăduit. Existența este individuală, concretă, fără universalii.*

În esență postmodernismul este definit de filosofi și sociologi, ca o tendință în cultura ultimelor decenii care a afectat o varietate de domenii ale cunoașterii, inclusiv filozofia. Discuțiile postmoderne acoperă o gamă largă de probleme socio-filosofice legate de viața externă și internă a individului, politică, morală, cultură, artă etc. Principala caracteristică a situației postmoderne a fost o ruptură decisivă cu societatea tradițională și stereotipurile ei culturale. Totul este supus unei revizuirii reflexive, evaluate nu din punctul de vedere al valorilor tradiționale, ci din punct de vedere al eficienței. Postmodernismul este văzut ca epoca unei revizuirii radicale a atitudinilor de bază, a respingerii viziunii tradiționale asupra lumii, epoca rupturii cu toată cultura anterioară.

Toți reprezentanții postmodernismului sunt uniți de un stil de gândire, în cadrul căruia nu se acordă preferință constantei cunoașterii, ci instabilității acesteia; *nu sunt apreciate rezultatele abstracte ale cunoașterii, ci cele concrete ale experienței; se afirmă că realitatea în sine, adică „lucru în sine” de care vorbește Kant este inaccesibil cunoștințelor noastre. Spre deosebire de concepția kantiană nici realitatea fenomenală nu poate fi cunoscută, nu se poate spune ce este realitatea. Accentul ideologiei postmoderniste nu se pune pe obiectivitatea adevărului, ci pe relativitatea acestuia. Prin urmare, nimeni nu poate pretinde că știe ce este adevărul și mai mult nici o persoană, nici Dumnezeu nu sunt Adevărul. Fiecare înțelegere este o*

---

<sup>1</sup> A se vedea, Jean-Francois Lyotard, *The Postmodern Condition. A Report on Knowledge*, Editura, Manchester University Press, S.U.A., 1984.

*interpretare umană, care nu este niciodată definitivă.* În plus, este influențată semnificativ de fapte precum clasa socială, etnică, rasială, tribală etc. aparținând individului.

O trăsătură caracteristică postmodernismului este *negativismul*, „apoteoza lipsei de teme”<sup>2</sup>. Tot ceea ce înainte de postmodernism era considerat stabilit, de încredere și sigur: om, minte, filozofie, cultură, știință, progres - totul a fost declarat instabil și nedefinit, totul s-a transformat în cuvinte, raționamente și texte care pot fi interpretate, înțelese și „deconstruite”, dar pe care nu se poate baza în cunoașterea, existența și activitatea umană.

Totuși, unii filosofi identifică și aspecte pozitive ale postmodernismului. Se apreciază ca fiind pozitive, preocuparea pentru înțelegerea filozofică a problemei limbajului, în apelul său la rădăcinile umanitare ale filosofiei: discurs literar, narațiune, dialog etc. De asemenea, este considerată ca fiind pozitivă atitudinea sa prioritară față de problema conștiinței. În acest sens, postmodernismul este în concordanță cu dezvoltarea întregii filosofii a lumii moderne, care ia în considerare problemele științei cognitive, inclusiv psihologia cognitivă.

Considerăm că societatea postmodernă poate fi caracterizată prin cinci ideologii și în același timp realități ontologice:

- *convergența sistemelor*
- *creșterea economică zero*
- *ideologia și practica globalizării. Supremația dreptului Uniunii Europene*
- *ideologia de gen*
- *ideologia supraomului.*
- *ideologia inteligenței artificiale*
- *normativismul și formalismul juridic*
- *contradicțiile maladive ale justiției*
- *contradicția dintre consacrarea juridică a drepturilor omului și restrângerea abuzivă a acestora.*

Desigur, nu sunt singurele aspecte. De exemplu, o altă caracteristică a societății postmoderne este *dominația tehnologiilor asupra omului și valorilor umaniste inclusiv cele creștine*<sup>3</sup>.

În acest studiu vom analiza criza justiției în epoca postmodernismului manifestată prin: normativismul și formalismul juridic; ideologia și practica globalizării. Supremația dreptului Uniunii Europene; contradicția dintre consacrarea juridică a drepturilor omului și restrângerea abuzivă a acestora, și vom identifica ceea ce noi numim contradicțiile maladive ale justiției<sup>4</sup>.

<sup>2</sup> A se vedea, Lev Sestov, Toate lucrurile sunt posibile, 1905.

<sup>3</sup> Pentru dezvoltări, a se vedea, Marius Andreescu, Postmodernismul. Studii, eseuri și cugetări, Ed. Paideia, București, 2023.

<sup>4</sup> A se vedea, Adrian Neacșu, Între statul de criză și statul de drept, Ed. Universul Juridic, București, 2010; Ovidiu Predescu, Criză și democrație. Reziliența dreptului, a statului de drept, și a drepturilor omului în contextul lumii contemporane, Ed. Școala Ardeleană, 2022.

## II. Normativismul și formalismul juridic

„Ordinea”, indiferent de ce natură ar fi, exprimă necesitatea, limita și chiar constrângerea, dar care nu pot fi contrare libertății umane ca dat existențial.

Raportul dintre libertate și necesitate, dintre libertate și lege, morală sau juridică este unul recesiv. Necesitatea ca ordine, indiferent de natura și configurația ei este termenul dominat, iar libertatea cel recesiv. Sigur, libertatea nu decurge din necesitate, fie aceasta și ordine spirituală, nu este determinată de o astfel de necesitate ca în concepția materialistă. Ca existent libertatea este diferită de necesitate, dar în raport cu ordinea a cărei expresie este necesarul, libertatea este întotdeauna recesivă și neîmplinită

În raport cu necesitatea unei ordini existențiale, ca termen recesiv, libertatea nu este niciodată deplină, nu este împlinită, ci se află întotdeauna în precaritate.

Abordare problematicii libertății pe care o întâlnim în științele juridice, are particularități conceptuale multiple și, am spune noi, de multe ori mai importante decât concepțiile filosofice despre libertate, deoarece juridicul reprezintă o stare a existenței umane, o caracteristică a stării sociale, deosebită de starea naturală, materială. Este o stare contemporană a existenței umane, respectiv „starea juridică”, ce cuprinde o ordine existențială bazată pe două realități: norma juridică și libertatea.

Dreptul nu poate fi conceput în afara ideii de libertate. Sistemul normativ, aspectul cel mai important al dreptului, își are sensurile și legitimitatea în existența umană, aceasta din urmă având ca dat ființial libertatea.

Dar despre ce fel de libertate se poate vorbi în normativismul juridic și în categoriile și conceptele dreptului? Inevitabil, este vorba de o libertate a normei juridice, o libertate construită, și nu un dat existențial. Trebuie să subliniem că norma juridică implică și constrângerea, ca de altfel orice ordine existențială aplicată fenomenologiei umane. Apare un paradox important pe care l-au semnalat și unii autori din domeniul metafizicii creștine, și anume coexistența constrângerii juridice, iar pe de altă parte a libertății omului, ambele fiind esențiale pentru ordinea specifică stării juridice în care omul contemporan se află.

Este interesant și un alt aspect, și anume acela că norma juridică nu arată ce este libertatea, nu o definește, nu îi arată sensurile, ci numai situațiile în care libertatea este garantată sau îngădită. Mai mult decât atât, este bine să observăm că, spre deosebire de metafizică și de etică, norma juridică nu exprimă și nu conceptualizează libertatea ca atare, ci numai libertăți sau drepturi, adică aspectele fenomenale ale manifestărilor umane în mediul social, prin natura sa un mediu relațional. Este evident că sistemul normativ juridic nici nu ar putea să definească libertatea ca atare, pentru că rămâne numai la aspectul fenomenologic și social al existenței. La fel doctrina juridică postulează libertatea omului și evidențiază conținutul libertăților juridice limitele acestora, dar nu definește libertatea ca realitate, ca trăsătură esențială a omului ca persoană, inclusiv în mediul social.

Expresia cea mai importantă a determinismului social o constituie sistemul normativ social. Normativizarea vieții sociale este necesară și are un caracter imperativ, dar este și o restrângere a exercitării libertății naturale a omului.

Existența oricărui individ ca ființă socială presupune o serie de obligații exercitate în tot cursul ciclului său de viață, concretizate într-o serie de norme, dintre care unele se completează între ele, altele apar contradictorii față de celelalte, fiind specifice unor grupuri de interese diferite. Sorin M. Rădulescu consideră că „diversitatea acestor norme, ca și modul lor specific de funcționare în variate contexte de viață creează așa-numita ordine normativă a unei societăți, în temeiul căreia apare reglementată desfășurarea rațională a vieții sociale”.

Însăși libertatea și drepturile fundamentale pentru a fi garantate și respectate trebuie să fie cuprinse în sisteme normative, dar care se bazează pe constrângere de multe ori incompatibilă cu libertatea ontologică a omului aflat în mediul social.

Este o libertate care unește. Spre deosebire, starea socială și implicit juridică a omului se bazează pe distincția dintre al meu și al tău de care amintea și Kant, care divide, împarte și limitează. Așa a părut conceptul filosofic și juridic de coexistență a libertăților și normele juridice.

Limitele normativismului social cu deosebire cel juridic sunt evidente mai ales în raport cu libertatea omului. Determinismul normativist social nu poate să cuprindă și nici să constrângă libertatea omului ca persoană. Libertatea existențială a omului în mediul social se manifestă în formele sale fenomenale, determinate, garantate, dar și controlate de puterea statului, creatorul ordinii sociale prin legi. Este deci o libertate al cărui conținut se exprimă prin formele culturii și civilizației, o libertate creatoare, dar o libertate limitată, condiționată, posibil a fi supusă restricțiilor impuse de stat. Este o libertate a normei juridice.

Constituțiile consacră posibilitatea restrângerii exercitării drepturilor și libertăților juridice. Dar și în sfera juridicului există principiul că orice restrângere a unui drept fundamental nu poate să afecteze însăși substanța lui, nu îl poate desființa, ceea ce înseamnă că originea și temeiul libertăților juridice sunt exterioare dreptului, este libertatea existențială a omului ca, dar a lui Dumnezeu. Mai mult, doctrina, dar și practica judiciară consacră și recunosc drepturi naturale, esențiale pentru existența socială a omului a căror exercitare nu poate fi restrânsă sau condiționată. Avem în vedere printre altele dreptul la viață sau libertatea conștiinței.

În ceea ce privește relația complexă dintre sistemul juridic normativ, iar pe de altă parte societate, se poate constata că în contemporaneitate sistemul juridic are tendința de a avea propria sa autonomie funcțională, în afara determinărilor obiective sau subiective pe care le transmite societatea. Autonomia juridicului încearcă să se transforme dintr-o structură secundară, fenomenologică și ideatică, într-una cu realitate proprie, cu puterea de a impune ordinea sa ordinii sociale și

naturale. În acest context, libertățile juridice consacrate normativ încearcă să determine libertatea existențială a omului, explicând-o, ordonând-o și condiționând-o. Este o situație contrară realității firești; fenomenologia juridicului trebuie să fie condiționată, determinată, de existența omului, ca persoană, și de particularitățile existenței sociale și nu invers. Este o expresie a dictaturii prin drept chiar și în societățile democratice, deoarece legitimitatea normei juridice se află, într-o astfel de situație contrară firii, doar în voința și interesele guvernanților care se exprimă, paradoxal, în numele poporului.

Realitatea mai sus descrisă, specifică societății contemporane, are consecințe negative, în sensul că omul, ca persoană, singurul titular al libertății existențiale, nu își mai conștientizează propria sa libertate și așteaptă ca ordinea normativă, statul sau chiar justiția, să-i confere libertatea de care are nevoie. Se poate spune că, într-o asemenea situație, ne-conștientizându-și propria sa libertate, omul contemporan nu există autentic, ci trăiește prin delegație, existența sa fiind determinată exterior de normativismul statal și juridic, abstract, impersonal și, de multe ori, lipsit de sens valoric.

Norma juridică, mai ales în condițiile voinței de „normare juridică” pe care societatea contemporană o cunoaște, se depărtează din ce în ce mai mult de valorile umane. Este o structură abstractă, generală și impersonală a cărei legitimitate nu este una valorică, ci a unei recunoașteri formale în cadrul sistemului normativ avut în vedere. Abandonarea valorilor inclusiv a celor creștine are drept consecință relativismul normativ bazat aproape exclusiv pe voința pură a legiuitorului.

Doctrina normativismului juridic recunoscută și aplicată aproape în toate statele este o concretizare a celor arătate mai sus.

Teoria normativistă, ca un curent al pozitivismului juridic, este reflectată în lucrarea principală a juristului american Hans Kelsen *Teoria pură a dreptului*. În doctrina dată autorul își propune a studia dreptul doar în ipostaza existenței sale. După Kelsen, știința dreptului trebuie să se limiteze la cercetarea dreptului numai în starea lui pură, înafara legăturilor cu politica, morala. În caz contrar, ea își va pierde caracterul său obiectiv și se va transforma într-o ideologie.

Kelsen analizează normele de drept sub aspectul validității, iar mai apoi al eficacității, într-o manieră care poate fi numită „pură” deoarece lasă deoparte orice alte elemente extrinseci, care nu sunt strict juridice (spre exemplu, politica).

Teoria dreptului își propune să elimine dualismul drept subiectiv – drept obiectiv, argumentând că dreptul obiectiv reprezintă cadrul normativ legal prin care se exercită dreptul subiectiv. De asemenea, Kelsen relativizează prin teoria sa dualismul drept privat – drept public, afirmând că această dihotomie nu trebuie privită ca despărțind două ramuri de drept aflate în opoziție. Diferența notabilă dintre cele două ramuri, consideră Kelsen, poate fi analizată din punct de vedere ideologic, iar nu teoretic.

Locul central în teoria pură a dreptului îl ocupă norma juridică care, formal, are un caracter pur, spre deosebire de norma morală, care are un conținut. Prin sistemul său al normelor, Kelsen susține teoria creării dreptului în cascade. Astfel, autoritatea unei hotărâri judecătorești se originează într-un decret prezidențial; acesta, la rândul său, într-o lege adoptată de parlament, iar aceasta revendecându-se constituției. Toate normele juridice aparțin unei ordine juridice date, își justifică valabilitatea prin raportarea la o normă fundamentală<sup>94</sup>.

În cazul neconformării cu norma juridică superioară, reglementarea juridică nu-și atinge scopul. Teoria dreptului are sarcina de a descifra relația dintre norma fundamentală și normele inferioare. Nu știința dreptului are a aprecia dacă norma fundamentală este bună sau rea; știința politică, etica sau religia se pronunță în această privință.

Teoria normativistă a lui Kelsen purifică dreptul de toate elementele străine lui: psihologie, etică, sociologie, teologie. Astfel, el determină conținutul dreptului ca totalmente normativ. El poate fi dedus numai din normele juridice și nu din faptele sociale. Normele sînt rupte de viața socială, de relațiile dintre oameni.

Apreciem că „doctrina pură a dreptului” ca și teorie nu este convingătoare, întrucât dreptul nu poate fi rupt de realitatea socială, privită ca realitate obiectivă și mai ales nu poate fi lipsit de valorile morale de fundamentul său care este dreptatea. Sistemul normativ nu poate să subordoneze omul.

Aplicând principiile normativismului juridic abstract și impersonal în toate constituțiile democratice este înscris principiul Nimeni nu este mai presus de lege. Acesta este valabil numai în raporturile formale ale omului cu legea și în conformitate cu determinismul social în care libertatea este un dat al legii și condiționat de aceasta.

Dreptul are numeroase implicații politice, istorice, economice și sociologice care sunt intrinseci acestuia, decurgând în mod natural din relațiile interumane și din raportul cetățean-stat. Deși nu se poate nega statutul dreptului ca știință autonomă, o normă de drept nu poate fi analizată fără a fi plasată într-un context istoric, fără a fi corelată cu factorii politici și economici care au determinat promulgarea ei, și fără a evalua impactul social pe care l-a produs în rândul populației prin aplicarea acesteia.

Atât pentru normativismul social credem că sunt aplicabile cuvintele lui Immanuel Kant: „Doar legea devenirii explică în mod real permanența existenței, făcând-o inteligibilă conform legilor empirice”.

### III. Ideologia și practica globalizării. Supremația dreptului Uniunii Europene

Ce înseamnă procesul de globalizare contemporan și cât de folositoare sau dăunătoare este pentru România și pentru români participarea la acest proces cu

scop integrator al cărui principal exponent în Europa îl reprezintă Uniunea Europeană? Sunt întrebări de actualitate și la care se poate răspunde cu realități istorice și contemporane.

Istoria arată că realități sociale și statale precum globalizarea și integrarea au existat din momentul organizării statale a societății. Toate imperiile lumii din antichitate și până în prezent sunt expresia impunerii dominației unui stat puternic asupra altor state sau forme de organizare socială și integrarea acestora în ordinea politică, juridică, economică sau culturală și religioasă a statului care își constituie astfel imperiul. *Imperiile lumii, câte au existat în istorie, sunt forme de globalizare și integrare.*

Ideile și teoriile politice contemporane materializate în acțiuni politice cu scopul realizării universalismului social și statal, ca esență nu diferă de universalismul imperiilor de altă dată. Există totuși o deosebire fundamentală: imperiile lumii care au existat în epocile istorice trecute au fost create, fără excepție, prin acte de cucerire armată, prin forță. Globalizarea și integrarea socială și statală contemporană sunt realități sociale mult mai subtile, construite pe principiile democrației, ale statului de drept în vederea realizării unui scop nobil declarat, progresul social și economic, colaborare, întrajutorare, afirmarea și garantarea drepturilor omului.

Există și forme de globalizare spirituală, religioasă prezente în postmodernismul contemporan. Cel mai bun exemplu este universalismul impus de catolicism. Principiul proclamat este al constrângerii creștinilor să vină sub autoritatea Papei. De multe ori în istorie catolicismul s-a impus popoarelor cu forța, nu prin convingere, ceea ce a avut urmări tragice pentru mulți. Această formă de globalizare spirituală este contrară și străină față de dreapta credință ortodoxă.

Globalizarea contemporană nu se mai bazează pe forța armată (cel puțin nu direct), ci pe adeziunea liberă a statelor și societăților la un sistem instituțional, politic și juridic suprastatal.

Imperiile de altădată realizau integrarea statelor cucerite în ordinea politică, economică, juridică a statului cuceritor. Statutul social și politic al celor integrați în imperiu era întotdeauna inferior față de statul și societatea statului cuceritor. Spre deosebire, formele contemporane de globalizare și integrare nu se raportează, cel puțin declarativ și procedural, la ordinea politică și socială a unui stat dominant, ci la structuri organizaționale cu caracter politic și juridic suprastatale, fără ca acestea să aibă o bază socială proprie, așa cum au statele.

Metodele și procedeele de integrare statală și socială contemporane, specifice societății postmoderne sunt diferite față de trecut și, așa cum spuneam, mult mai subtile, toate fiind însă forme de dominație a celor puternici sub aspect economic, militar și politic asupra celor integrați. Ca exemple, ne referim la integrarea economică, socială, dar și politică realizată de marile companii și trusturi economice, la monopolizarea producției și comerțului, la integrarea informatică, la accentul pus



în programele de dezvoltare pe consumism, pe a avea și nu pe a fi, utilitarismul și pragmatismul moral cu excluderea valorilor creștinismului și în special al dreptei credințe ortodoxe, credința exclusivă în puterea capitalului și a tehnologiilor, construirea unui umanism raționalizat și impersonal, desființarea particularităților naționale, culturale, religioase a celor care aderă liber la globalizare și exemplele ar putea continua.

Cu toate aceste deosebiri afirmăm că imperiile istorice ale lumii la fel ca și formele moderne de globalizare și integrare au aceeași esență și scop existențial: dominația celor puternici politic, economic și social asupra statelor și societăților integrate.

Uniunea Europeană, organizație suprastatală are toate caracteristicile pe care succint le-am enumerat. Este evident că statele membre nu sunt egale politic, economic și social. Statele, forțele politice și economice puternice din cadrul acestei organizații sunt dominante, creează ordinea politică, economică și juridică pe care o impun celorlalte state sub aparența egalității interstatale, a colaborării și ajutorării.

Ordinea politică, economică și juridică a Uniunii Europene nu este creată de această organizație, așa cum aparent, declarativ și teoretic apare, ci de statele, forțele politice și economice care domină. Pragmatismul politic și social este clar. Prin această aparentă egalitate și ajutor oferit, statele care domină această organizație au un acces facil la forță de lucru ieftină, la resursele naturale ale statelor dominate și, mai ales, controlează întreaga activitate statală, economică și socială a celor dominați.

Atributele de suveranitate naționale ale statelor dominate sunt restrânse, iar trăsăturile proprii existențiale ale acestora: economice, statale, politice, culturale, de credință sunt afectate de ordinea statală abstractă creată și impusă de cei care domină Uniunea Europeană. Uniunea Europeană nu este o organizație de binefacere ci un instrument instituțional suprastatal de dominație.

Globalizarea este un sistem sau un fenomen complex, uneori ambivalent, chiar contradictoriu, care a fost privit și analizat în mod diferit de către cei care și-au asumat acest risc sau această răspundere. Dincolo de aceste analize, globalizarea rămâne un fapt real, viu, cu care trebuie să ne confruntăm, independent de voința sau opțiunea noastră. Se consideră că cel mai mare pericol pe care-l poate implica globalizarea este dezumanizarea unora dintre cei pe care valul ei îi înghite pur și simplu. Cucerită de piață, dopată de televiziune, sport sau internet, lumea globalizată postmodernă, pe fondul unei crize generale a sensurilor vieții, un dezastru cultural și educațional global, simptom îngrijorător, dar sigur, al barbarizării societății viitorului.

Cultura tradițională a societăților dispare sau se prefacă în spectacol și marfă. Cultura umanistă e eliminată tot mai mult de tehnosciența invadatoare și transformată într-o pseudo-știință. Omul mondial sau globalizat, omul centrat doar

economic, riscă să devină omul atomizat care trăiește numai pentru producție și consum, golit de cultură, credință, politică, sens, conștiință, religie și orice transcendență.

Globalizarea în toate variantele, caracterizează societatea aflată în epoca postmodernismului. Este oare, acesta ultimul stadiu în evoluția umanității?

Dreapta credință ortodoxă a poporului român, valorile acesteia sunt blamate de Uniunea Europeană și se încearcă integrarea societății românești – în parte s-a reușit printr-un umanism raționalizat și protestant sau ateu, care desconsideră omul ca persoană și bineînțeles dreapta credință ortodoxă de origine apostolică a poporului român. Mulți așa ziși politicieni ai momentului, care exercită guvernarea, se declară atei, se comportă ca necredincioșii și prigonesc Biserica Ortodoxă și cultul ortodox prin interdicții și restricții neconstituționale și care sunt totodată sacrilegii, acte de lezare gravă a demnității poporului român, ortodox în majoritate covârșitoare.

Integrarea nu s-a realizat și nu se va realiza în privința statutului nostru în Uniunea Europeană. În realitate nu suntem și nu vom fi considerați egali cu marile puteri europene. Suntem și vom fi o țară de mâna a doua, furnizoare de forță de muncă ieftină, de materii prime importante, dar și de terenuri agricole ieftine care se pot dobândi ușor de străini. Discrepanțele sociale și economice sunt și vor rămâne importante.

România este și va rămâne una dintre cele mai sărace țări ale Uniunii Europene, care așteaptă și va aștepta și de acum înainte mila stăpânilor de la Bruxelles. Nivelul de trai, garantarea unei vieți demne, a sănătății în România nu va fi niciodată la nivelul țărilor din Uniunea Europeană. De fapt forțele politice și economice care controlează Uniunea Europeană nu doresc integrarea României și sub aceste aspecte așa cum declarativ se susține.

Ce este mai grav, politicienii și populația din țările europene îi desconsideră și îi marginalizează pe români. În nici un caz românii nu sunt considerați egali cu cetățenii acestor țări, ci cel mult tolerați și tratați ca atare. Este adevărat că această realitate are drept cauză și conduita unora dintre românii aflați în alte țări ale Uniunii Europene, stilului de viață mult sub standardele civilizației occidentale și, ce este mai grav, o rată crescută a infraționalității cauzată de români.

Justiția este bulversată de multiplele așa-zise reforme, dar și de legislația proastă, adecvată legislației europene pe care trebuie să o aplice. Mecanismul de Control și Verificare (MCV) impus României pentru justiție și afaceri interne, un adevărat sistem instituțional de dominare și încălcare a independenței puterii judecătorești, nu a avut urmări benefice pentru justiția din România, dimpotrivă, nu a dus la garantarea independenței judecătorilor, ci la instituirea unui sistem de control administrativ excesiv al activității acestora, însoțit de reguli împovărătoare privind răspunderea disciplinară a magistraților.

Postmodernismul juridic poate fi caracterizat prin formalism și pozitivism, dar și prin dominația sistemelor și organizațiilor supra-naționale și a dreptului supra-național asupra ordinii juridice interne. Această realitate duce la îngrădirea drastică a suveranității naționale, a supremației Constituției și a întregii ordini juridice interne. Curtea de Justiție a Uniunii Europene a arătat fără echivoc în câteva decizii recente că ordinea juridică a Uniunii Europene este superioară și se aplică prioritar față de ordinea juridică internă, inclusiv față de Constituție.

Legislația Uniunii Europene este obligatorie pentru România, fapt care nu s-a întâmplat în istoria noastră. Legislația imperiilor care au dominat țările române nu s-a impus niciodată pe teritoriul lor. Actele normative mai importante care trebuie adoptate de Parlament trebuie acum să fie mai întâi avizate de către organismele Uniunii Europene. Independența politică a României este îngrădită deoarece politica internă și externă a României se realizează în raport cu deciziile politice ale acestei organizații suprastatale.

Este relevantă Decizia nr. 80 din 16 februarie 2014<sup>5</sup> asupra propunerii legislative privind revizuirea Constituției României. Referitor la interpretarea dispozițiilor art. 148 privind integrarea în Uniunea Europeană, Curtea reține că: „dispozițiile constituționale nu au un caracter declarativ, ci constituie norme constituționale obligatorii, fără de care nu se poate concepe existența statului de drept, prevăzută prin art. 1 alin. (3) din Constituție.

Totodată, Legea fundamentală reprezintă cadrul și măsura în care legiuitorul și celelalte autorități pot acționa; astfel, și interpretările care se pot aduce normei juridice trebuie să țină cont de această exigență de ordin constituțional, cuprinse chiar în art. 1 alin. (4) din Legea fundamentală, potrivit căruia în România respectarea Constituției și a supremației sale este obligatorie”.

În opinia instanței noastre constituționale, a considera că dreptul Uniunii Europene se aplică fără nicio diferențiere în cadrul ordinii juridice naționale, nedistingând între Constituție și celelalte legi interne, echivalează cu plasarea Legii fundamentale într-un plan secund față de ordinea juridică a Uniunii Europene. Legitimitatea Constituției este însăși voința poporului, ceea ce înseamnă că aceasta nu își poate pierde forța obligatorie, chiar și în ipoteza în care ar exista neconcordanțe între prevederile sale și cele europene. Mai mult decât atât, s-a subliniat faptul că aderarea României la Uniunea Europeană nu poate afecta supremația Constituției asupra întregii ordini juridice interne.

Prin Hotărârea din 21 decembrie 2022<sup>6</sup>, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a statuat că Dreptul Uniunii se opune aplicării unei jurisprudențe a Curții Constituționale în măsura în care aceasta, coroborată cu dispozițiile naționale în materie de prescripție, creează un risc sistemic de impunitate.

<sup>5</sup> Publicată în M. Of. nr. 246 din 7 aprilie 2014.

<sup>6</sup> Hotărârea în cauzele conexe C-357/19 Euro Box Promotion și alții, C379/19 DNA- Serviciul Teritorial Oradea, C-547/19 Asociația «Forumul Judecătorilor din România», C-811/19 FQ și alții și C-840/19 N.

Curtea, reunită în Marea Cameră, a confirmat jurisprudența sa rezultată dintr-o hotărâre anterioară, potrivit căreia MCV este obligatoriu în toate elementele sale pentru România<sup>7</sup>.

Potrivit Curții, efectele asociate principiului supremației dreptului Uniunii se impun tuturor organelor unui stat membru, fără ca dispozițiile interne, inclusiv de ordin constituțional, să poată împiedica acest lucru. Instanțele naționale sunt ținute să lase neaplicată, din oficiu, orice reglementare sau practică națională contrară unei dispoziții de drept al Uniunii care are efect direct, fără a trebui să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acestei reglementări sau practici naționale pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional.

Pe de altă parte, faptul că judecătorii naționali nu sunt expuși unor proceduri sau unor sancțiuni disciplinare pentru că au exercitat opțiunea de a sesiza Curtea în temeiul articolului 267 TFUE, care ține de competența lor exclusivă, constituie o garanție inerentă independenței lor. Astfel, în ipoteza în care un judecător național de drept comun ar ajunge să considere, în lumina unei hotărâri a Curții, că jurisprudența curții constituționale naționale este contrară dreptului Uniunii, faptul că acest judecător național ar lăsa neaplicată jurisprudența menționată nu poate angaja răspunderea sa disciplinară.

Considerăm că acest act juridic al instanței europene este o încălcare gravă a suveranității naționale, depășind chiar și prevederile tratatului de aderare al României la Uniunea Europeană.

Curtea Constituțională a României, într-un comunicat de presă<sup>8</sup>, a afirmat următoarele, cu referire la aceste Hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene:

„Potrivit art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile Curții Constituționale sunt și rămân general obligatorii.

De altfel, și CJUE recunoaște, în cuprinsul Hotărârii sale din 21 decembrie 2021, caracterul obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale. Cu toate acestea, concluziile din Hotărârea CJUE potrivit cărora efectele principiului supremației dreptului UE se impun tuturor organelor unui stat membru, fără ca dispozițiile interne, inclusiv cele de ordin constituțional să poată împiedica acest lucru, și potrivit cărora instanțele naționale sunt ținute să lase neaplicate, din oficiu, orice reglementare sau practică națională contrară unei dispoziții a dreptului UE, presupun revizuirea Constituției în vigoare.

*În plan practic, efectele acestei Hotărâri se pot produce numai după revizuirea Constituției în vigoare, care, însă, nu se poate face de drept, ci exclusiv la inițiativa anumitor subiecte de drept, cu respectarea procedurii și în condițiile prevăzute chiar în Constituția României”.*

---

<sup>7</sup> A se vedea, Hotărârea din 18 mai 2021, Asociația „Forumul Judecătorilor din România” și alții, C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 și C-397/19 (a se vedea, de asemenea, CP nr. 82/21).

<sup>8</sup> Comunicat de presă al Curții Constituționale din 23 decembrie 2021.

Ne raliem întru totul opiniei exprimate de Curtea Constituțională. Constituția noastră consacră obligativitatea respectării Legii Fundamentale și a supremației acesteia în art. alin. (5), „În România respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”. Dispozițiile art. 148 alin (2) reglementează principiul priorității dreptului Uniunii Europene, „Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare, cu caracter obligatoriu au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea actului de aderare”.

Prin urmare, supremația Constituției și principiul priorității dreptului Uniunii Europene au natură juridică diferite. Supremația Constituției este o calitate a acesteia determinată de realitățile sociale, economice și politice ale poporului român și de tradițiile acestuia. Exprimă și fundamentează în același timp caracterele și atributele Statului Român, suveranitatea națională. Supremația Constituției și obligativitatea respectării ei nu este exclusiv concretizarea voinței legiuitorului constituant, ci este determinată obiectiv, istoric.

Spre deosebire principiul priorității dreptului Uniunii Europene este derivat din supremația Legii Fundamentale deoarece este instituit de voința legiuitorului constituant și prin tratatele internaționale la care România este parte.

Contrar acestei realități jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene instituie principiul supremației dreptului Uniunii Europene, ci nu numai prioritatea acestuia, inclusiv față de ordinea constituțională internă.

Aceste soluții de speță nu pot fi acceptate pentru că aduc atingere gravă suveranității naționale, independenței legislative a Statului Român. De acea, în nicio situație, dreptul Uniunii Europene în raport cu ordinea constituțională internă nu poate fi suprem, iar forța juridică general obligatorie a deciziilor Curții Constituționale inclusiv față de legislația și jurisprudența care alcătuiește dreptul Uniunii Europene nu încetează.

Dispozițiile art. 147 alin. (4) din Legea Fundamentală consacră caracterul general obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale, aspect care rezultă din însăși supremația Legii Fundamentale.

În conformitate cu dispozițiile art. 142 alin. (1), „Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției”. A accepta posibilitatea nerespectării de către autoritățile statului a deciziilor Curții Constituționale în raport cu pretinsa și asumată supremație a dreptului Uniunii Europene echivalează cu un act de încălcare a Legii Fundamentale și a ordine constituționale interne, cu o atingere gravă adusă supremației Constituției.

În mod corect, Curtea Constituțională a arătat că aceste decizii ale Curții de Justiție a Uniunii Europene pot produce efecte juridice în România numai, ca urmare a modificării Legii Fundamentale printr-o procedură constituțională internă, ci nu prin hotărâri ale unei instanțe internaționale.

Ceea ce nu au reușit de-a lungul istoriei milenare a poporului să facă imperiile și puterile Europei din acele vremuri, nici cu forța armelor și nici cu forța politică, adică să desființeze dreapta credință ortodoxă și libertatea poporului român, s-a reușit acum, nu prin forță ci prin actul liber asumat de adeziune a statului Român la Uniunea Europeană, act care a îngrădit până la desființare suveranitatea națională, libertatea politică și legislativă.

#### **IV. Contradicția dintre consacrarea juridică a drepturilor omului și restrângerea abuzivă a acestora**

Restrângerea și abolirea libertății omului de către cei care exercită guvernarea este veche de când lumea, de pe vremea sclavagismului. Postmodernismul social se caracterizează printr-o contradicție majoră între două realități: Prima realitate, proclamarea drepturilor fundamentale, consacrarea lor în constituții și în instrumente juridice internaționale, iar pe de altă parte excesul de putere al guvernanților care restrâng prin mijloace juridice și politice aceste drepturi, încălcând astfel principiile legalității și al legitimității al supremației Constituției.

Excesul de putere al guvernării în postmodernism privind omul ca persoană creat după chipul lui Dumnezeu și condiția omului în societate și în raport cu statul se manifestă prin: mai sus amintita contradicției, prin restrângerea exercitării drepturilor și libertăților fundamentale, inclusiv a libertății de conștiință și a libertății religioase, prin discriminare scopul fiind acela ca omul postmodern să devină un „sclav fericit”.

Antonie Iorgovan afirma că o problemă de esență a statului de drept este aceea de a răspunde întrebării: „unde se termină puterea discreționară și unde începe abuzul de drept, unde se termină comportamentul legal al administrației, concretizat prin dreptul acesteia de apreciere și unde începe încălcarea unui drept subiectiv sau interes legitim al cetățeanului?”

Depășirea limitelor puterii discreționare semnifică încălcarea principiului legalității sau ceea ce în legislație, doctrină și jurisprudență se numește a fi „exces de putere”.

Excesul de putere în activitatea organelor statului este echivalent cu abuzul de drept, deoarece semnifică exercitarea unei competențe legale fără să existe o motivație rezonabilă sau fără să existe un raport adecvat între măsura dispusă, situația de fapt și scopul legitim urmărit.

Situațiile excepționale reprezintă un caz particular în care autoritățile statului, și în special cele administrative, își pot exercita puterea discreționară, existând evident pericolul excesului de putere.

Excesul de putere se poate manifesta în aceste împrejurări cel puțin prin trei aspecte: a) aprecierea unei situații de fapt ca fiind un caz excepțional, deși nu are această semnificație (lipsa unei motivații obiective și rezonabilă); b) măsurile

dispuse de autoritățile statului competente, în virtutea puterii discreționare, să depășească ceea ce este necesar pentru ocrotirea interesului public grav amenințat; c) dacă aceste măsuri limitează în mod excesiv, nejustificat, exercițiul drepturilor și libertăților fundamentale recunoscute constituțional.

Existența unor stări de criză – economice, sociale, politice sau constituționale – nu justifică excesul de putere. În acest sens, profesorul Tudor Drăganu afirma: „ideea statului de drept cere ca ele (situațiile excepționale n.n.) să-și găsească reglementări adecvate în textul constituțiilor, ori de câte ori acestea au un caracter rigid. O asemenea reglementare constituțională este necesară să determine limitativ domeniile de raporturi sociale, în care transferul de competență de la parlament la guvern poate avea loc, să sublinieze caracterul lui temporar, prin stabilirea unor termene de aplicabilitate și să precizeze scopurile în vederea cărora el se efectuează”<sup>9</sup>.

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale, prin lege, reprezintă o ingerință a statului în exercitarea acestor drepturi și libertăți, justificată de realizarea unui scop legitim. Pentru evitarea arbitrarului sau a excesului de putere din partea autorităților statale care adoptă asemenea măsuri, este necesar să existe garanții asigurate de stat, care să fie adecvate la finalitatea constituțională urmărită, aceea de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale, în situațiile concrete în care li s-ar putea aduce atingere. Principiul proporționalității este o astfel de garanție constituțională care permite sancționarea de către instanța constituțională a ingerințelor arbitrare ale Parlamentului sau Guvernului în exercitarea acestor drepturi.

Prin urmare, măsurile adoptate de stat prin care se restrânge exercițiul unor drepturi sau libertăți fundamentale pentru a nu fi abuzive trebuie să fie nu numai legale, adică dispuse prin lege, sau de un act normativ echivalent ca forță juridică legii, dar și legitime (juste), adică necesare într-o societate democratică, nediscriminatorii, proporționale cu situația care le determină și să nu afecteze substanța dreptului. Proporționalitatea și necesitatea într-o societate democratică sunt criteriile de apreciere, atât pentru legiuitor, cât și pentru judecător, a legitimității restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale.

Principiile egalității în drepturi a tuturor oamenilor și al nondiscriminării sunt valori constituționale, consacrate normativ în toate constituțiile democratice, în legi și în tratate internaționale. Aceste principii au valoare existențială pentru că își au originea în principiul egalității tuturor oamenilor în fața lui Dumnezeu care a spus: „Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc. Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele și peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți” (Matei, 5, 44,45).

<sup>9</sup> Tudor Drăganu, *Introducere în teoria și practica statului de drept*, Ed. Dacia, Cluj, 1992, p. 106.

Principiul fraternității este de asemenea o valoare existențială pentru toți oamenii pentru că este expresia socială a Poruncii iubirii dată de Mântuitor. Din nefericire acest principiu formulat în documentele politice și constituționale ale revoluționarilor francezi din 1789 și ale revoluționarilor români din 1848 nu a fost înscris în constituțiile contemporane.

În doctrină discriminarea este caracterizată prin reunirea a două elemente, mai precis tratarea diferită a unor persoane aflate în situații identice sau comparabile (sau, dimpotrivă, tratarea identică a unor persoane aflate în situații diferite), pe de o parte, și lipsa unei justificări obiective pentru un asemenea tratament, pe de altă parte.

Discriminarea, ca opus al echității, este definită ca fiind practica ilegală de a trata mai puțin favorabil pe unii indivizi în comparație cu alții, din cauza că sunt diferiți ca sex, rasă, religie etc. Înseamnă a trata mai puțin favorabil un grup în comparație cu altul, pe un motiv nejustificabil.

Fără a insista foarte mult asupra aspectelor doctrinare și normative în materie, evidențiem unele reglementări cuprinse în tratate și convenții internaționale. Amintim în acest sens principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite, care recunosc demnitatea și valoarea intrinseci, cât și drepturile egale și inalienabile ale tuturor membrilor familiei umane drept fundamentul libertății, justiției și păcii în lume:

Articolul 1 al Declarației Universale a Drepturilor Omului proclamă că toate ființele umane sunt născute libere și egale în demnitate și drepturi;

Articolul 7 din același document proclamă: „Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare”.

Articolul 12 stipulează: „Nimeni nu va fi supus la imixțiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixțiuni sau atingeri”.

Iar în articolul 30 se arată că: „Nici o dispoziție a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicând pentru vreun stat, grupare sau persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvârși vreun act îndreptat spre desființarea unor drepturi sau libertăți enunțate în prezenta Declarație”.

Amintind faptul că Națiunile Unite, în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Convențiile Internaționale cu privire la drepturile omului și alte tratate universale a proclamat faptul că fiecare este îndreptățit la toate drepturile și libertățile incluse în acestea, fără distincție de orice fel, angajând statele să ia toate măsurile posibile pentru a asigura nediscriminarea în exercitarea tuturor drepturilor omului;



Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice adoptată de ONU în anul 1966, în articolul 2 impune obligații: „Statele părți la prezenta Convenție se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezenta Convenție, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politica sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare”. Același document, în articolul 26, recunoaște dreptul la nediscriminare ca un drept fundamental al omului autonom și obligația corelată a statelor de a realiza acest drept.

Edificatoare sunt și dispozițiile cuprinse în art. 14 al Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale: „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

Diferite organisme instituții și institute internaționale susțin faptul că discriminarea, prin natura sa, dăunează capacităților umane în maniere injuste, creând cicluri ale dezavantajelor și negări ale libertății care împiedică dezvoltarea umană. Au recunoscut și afirmat importanța combaterii fiecărei forme de discriminare, inclusiv nevoia de a lua măsurile adecvate pentru a capacita persoanele care sunt dezavantajate să-și realizeze întregul potențial și pentru a contribui la participarea lor completă în viața economică, socială, politică, culturală și civică.

Declarația Principiilor Egalității este un document deosebit de important adoptat la 5 aprilie 2008 la Londra de către avocați ai drepturilor omului și experți în legislația internațională în materia drepturilor omului și în legislația pentru egalitate, în care se menționează, printre altele: „Dreptul la egalitate este dreptul tuturor ființelor umane de a fi egale în demnitate, de a fi tratate cu respect și considerație și de a participa în condiții de egalitate cu ceilalți la orice aspect al vieții economice, sociale, politice, culturale sau civile. Toate ființele umane sunt egale în fața legii și au dreptul la protecție și beneficiu egale în fața legii” (art. 1).

„Dreptul de a nu fi discriminat este un drept de sine stătător, fundamental, subsumat dreptului la egalitate” (art. 4).

„Discriminarea trebuie interzisă acolo unde aceasta are loc pe criterii de rasă, culoare, etnie, origine, sex, sarcină, maternitate, statut civil, familial sau profesional, limbă, religie sau credință, opinie politică sau de alt gen, origine la naștere, națională sau socială, naționalitate, statut economic, asociere cu o minoritate națională, orientare sexuală, identitate de gen, vârstă, dezabilitate, stare de sănătate, predispoziție genetică sau de altă natură spre boală sau o combinație a oricăroră dintre aceste criterii, sau în baza unor caracteristici asociate cu oricare dintre aceste criterii” (art. 5).

În legislația română principiile egalității și al nondiscriminării sunt consacrate în Constituție: „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” [art. 16 alin. (1)].

„Statul are ca fundament unitatea poporului român și solidaritatea cetățenilor săi”.

„România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială” (art. 4).

Deținătorii efemeri ai puteri statale în această lume, naționali sau supranaționali doresc să trăim prin delegație, să nu mai fim noi înșine, să renunțăm la personalitatea și demnitatea de oameni, la libertate și să le încredințăm lor dreptul să ne spună cine suntem, cum să ne trăim viața, să ne confere să ne explice ce este libertatea și să ne confere libertate în limitele și formele dorite de ei, să ne restrângă drepturile naturale, să ne spună ce este bine și ce este rău, să ne facă să existăm fără Dumnezeu într-o societate atee pe care tot ei vor să o construiască după chipul și voia lor. Și toate acestea în schimbul unui pretins trai în siguranță, bazat pe consum, pe a avea și pentru a fi.

Mulți dintre noi au acceptat acest compromis, au renunțat la autenticitatea lor, devenind simpli indivizi supuși, care se simt în siguranță sub puterea absolută și atotștiutoare a tătucului, care este leviatanul, statul actual căzut în fariseism, demagogie și ateism profund. Intenția guvernanților este să ne transforme în „sclavi fericiți”<sup>10</sup>.

## V. Contradicțiile maladive ale justiției

Justiția ar trebui să fie un sistem armonios pentru a fi în adevărul și realitatea ei. „Adevărul este real numai ca sistem”, spunea Hegel<sup>11</sup>, și confirmând acest enunț justiția este în adevărul ei numai în măsura în care îndeplinește această condiție. Sistemul înseamnă ordine coerentă, funcționalitate, adecvare la real și la scopul său, dar mai ales unitate în diversitatea sa, un universal concret în care fiecare parte să exprime întregul, iar acesta să legitimizeze prin ordinea creată părțile componente. Sistemul, inclusiv cel de justiție se manifestă dialectic, se transformă, devine, are ființă istorică, fără a pierde armonia și coerența. Gânditorul de la Jena sublinia că „adevărul este întregul. Întregul este numai esența care se împlinesc prin dezvoltarea sa”<sup>12</sup>. Ca orice sistem, justiția are componente sau subsisteme:

<sup>10</sup> Pentru dezvoltări a se vedea, Marius Andreescu, *Societatea și Statul Român în perioada stării excepționale*. Studii, eseuri, scrisori, Ed. Sitech, Craiova, 2022.

<sup>11</sup> Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Fenomenologia spiritului*, Ed. Academiei Române, București, 1965, p. 18.

<sup>12</sup> Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *op. cit.*, p. 18.

ideale, valorice; subsistemul normativ, jurisprudențial (actul de justiție), instituțional și poate cea mai importantă componentă omul ca realizator, dar și ca beneficiar al actului de justiție.

Adevărul sistemului judiciar presupune realizarea în întregul său, dar și de către fiecare componentă a scopului existențial propriu care este totodată și ființa sa și anume dreptatea ca ideal valoric, dar transpusă în concretul realității.

În măsura în care funcțiile, am zice noi menirea justiției împlinesc și exprimă în același timp armonia funcțională a unui sistem, care în orice moment încearcă adecvarea la scopul său ca valoare, realizarea dreptății, justiția se regăsește în adevărul sau, altfel spus își dă propria legitimitate, fără a aștepta ca acesta să-i fie dată, în forme uneori inadecvate, din afară.

Contradicțiile și în general orice disfuncționalitate în coerența sistemului sau neadecvarea la scop sunt maladii, curențe ale justiției, care o depărtează de la rostul și adevărul ei. Atunci când maladiile justiției devin cronice, dar cu manifestări ce duc spre acutizare, putem vorbi de o criză a sistemului de justiție. Justiția noastră se află evident într-o astfel de criză cronică cu tendințe de acutizare. Principala cauză o constituie contradicțiile maladive ale sistemului. Spre deosebire de contradicțiile benefice care dau devenirea, cele maladive tind să depărteze tot mai mult justiția de la realitatea și adevărul ei. Încercăm în cele ce urmează să punem în evidență contradicțiile maladive ale sistemului de justiție specifice crizei în care acesta se află:

1. Contradicția fundamentală a justiției, expresia crizei profunde în care aceasta se află este între lege și dreptate. Există o ruptură de esență între ordinea valorică ce ar trebui să constituie scopul și ființa justiției, iar pe de altă parte ordinea construită a normelor și a jurisprudenței. *Dreptul*, dreptatea, nu mai reprezintă scopurile și adevărul justiției, substituindu-se acestor valori legea, normele și jurisprudența, care vor să-și găsească legitimitate în sine, în formele abstracte, realități efemere, interese și scopuri precare, ci nu în idealul și realitatea dreptății. Desigur, chiar și în situația unui sistem de justiție care este armonios funcțional și nu are această maladie, nu există întotdeauna o suprapunere formală între lege și dreptate. În cadrul sistemului de justiție sănătos, între dreptate și lege există o contradicție unilaterală în sensul că legea ar putea contrazice dreptatea, dar aceasta nu contrazice legea. Criza sistemului judiciar exprimă uneori în forme acute inadecvarea în termeni absoluți între dreptate și lege.

Contradicția amintită a dat frâu liber „voinței de putere” a guvernanților de a impune propria ordine și legitimitate justiției prin a norma și legifera în încercarea lipsită de sens și iluzorie de a crea o „ordine a normelor” care să înlocuiască ființa și adevărul justiției: *dreptatea*. Realitatea demonstrează că această falsă ordine se dovedește de multe ori în ea însăși incoerentă, contradictorie și mai ales inadecvată realităților pentru care le este destinată. Simpla acumulare de norme, de legi chiar și codificate, nu duce la așezarea în ființa și în rostul lor a omului, a socialului și a

justiției dacă normele nu exprimă ca fenomen esența: ordinea superioară a valorilor de dreptate, echitate, adevăr, proporționalitate, toleranță. Jurisprudența se manifestă la fel în preocuparea exclusivă de a-și corespunde șieși sau normelor, de a fi suficientă prin sine însăși și nu prin a se raporta la ordinea superioară a valorilor mai sus amintite. Actul de justiție realizat de magistrat caută cu obstinație legitimarea exclusiv prin norma juridică și nu prin ordinea valorică ce ar trebui să-i fie proprie.

Această contradicție maladivă este confirmată, dar nu conștientizată de tehnica și formalismul juridic. O hotărâre judecătorească nu se pronunță în numele dreptății ci, „în numele legii”, adică în numele unei ordini construite de o voință politică temporară pentru realizarea unor interese de asemenea temporare cufundate în particularitatea lor și de multe ori contrare binelui comun, și nu așa cum ar fi firesc în numele ordinii *date* și nu *construite* a valorilor exterioare justiției, dar care reprezintă adevărul și scopul acesteia.

Doctrina afirmă că judecătorul pronunțând o hotărâre „spune dreptul”. Ar fi bine să fie așa. În fapt, de cele mai multe ori, magistratul prin hotărârea judecătorească pronunțată „spune legea” - atunci când o face încercând să includă sentința sa în ordinea legii, care nu este neapărat și ordinea dreptății. Judecătorul, dacă are conștiința realizării unui act de justiție, respectând statutul său moral și profesional nu contrazice legea, deși există situații când ar trebui și ar putea să o facă în numele unei ordini superioare formate din valorile subsumate conceptului de dreptate. Pentru un asemenea act, ce nu este numai de justiție, dar și de dreptate este nevoie de curaj. Magistratul trebuie să își asume riscul de a depăși ordinea imperfectă construită a legii pentru a legitima actul de justiție pe care îl realizează în realitatea valorică superioară a principiilor metafizice ale dreptului. O asemenea ieșire din normalitatea formelor inadecvate realului concret este riscantă pentru judecător deoarece ordinea construită a legii își poate impune forța sa coercitivă.

Justiția contemporană este dominată de ordinea normativității, a formelor ce nu sunt abstrase din realitate, dar fac abstracție de ea.

Ruptura maladivă dintre lege și dreptate (legea ca expresie a voinței legiuitorului, a puterii temporare fiind aceea care dorește o atare despărțire), ar trebui să se reflecte și în planul învățământului juridic. Pentru o corectă adecvare la criza justiției reliefată prin această contradicție, dar și pentru a reflecta ordinea legii ci nu a dreptului ce este predată spre însușire studenților, facultățile de profil nu ar trebui să se mai numească „de drept”, ci „facultăți de legi”, așa cum era odinioară.

2. Contradicția dintre justiție și „lume”, înțelegând prin „lume” atât omul în individualitatea sa, cât și societatea în ansamblul său. Se pare că este tot mai prezent în actualitatea justiției și pus la loc de cinste dictonul „*pereat mundus fiat justitia*”. Nu este un simplu dicton; este o realitate tragică, o maladie a justiției constând în legitimarea neautentică a separației justiției de om și de lume. Justiția nu poate să trăiască, să triumfe, să fie dacă lumea moare. Între lume și justiție există

o contradicție unilaterală: justiția poate contrazice lumea, dar lumea nu poate contrazice justiția, deoarece lumea este mediul, elementul ce justifică manifestările justiției. Dreptatea prin justiție implică omul atât ca realizator al actului de justiție, cât și ca beneficiar.

În manifestările sale contemporane, justiția aflată în criză realizează tot mai mult dictonul „pereat mundus fiat justiția” încercând să devină un sistem închis, existând pentru el însuși, iar în unele cazuri chiar mai grav îndreptat împotriva omului singurul beneficiar al actului de justiție, negând astfel propria rațiune de a fi. Criza justiție, prin această maladie, se regăsește și în retorica lipsită de conținut a proclamării „omului abstract” prin drepturi tot atât de abstracte cu intenția de a da o formă teleologică manifestărilor sale. Dar adevăratul sens existențial al justiției și finalitatea acesteia totodată este omul considerat în demnitatea sa de om. Retorica specifică separației dintre justiție și lume în favoarea omului abstract, impersonal are manifestări evidente. În fața instanței, într-o hotărâre judecătorească, omul nu se mai este în concretul demnității sale ca persoană, ci devine „numitul”, cel mult identificat printr-o calitate procesuală la fel de impersonală.

Ruptura existențială dintre justiție și lume, mai mult încercarea justiției de a-și nega propriu mediu care îi justifică rațiunea de a fi, nu poate confirma ordinea firească, dialectică ce ar trebui să caracterizeze o bună așezare a justiției în adevărul ei, ci ar putea avea la capăt de drum neantul, justiția ca formă goală, lipsită de plinătatea pe care o conferă „justul” existent numai în raport cu demnitatea omului.

3. Contradicția dintre justiție, înțeleasă chiar și în accepție de ordine normativă a legii, iar pe de altă parte actul de justiție și magistratul care îl realizează. În filozofie se vorbește de o lume autonomă a valorilor existente în sine și pentru sine independentă chiar și față de om. Așa cum am precizat, justiția este incontestabil o realitate și un sistem instituțional normativ, dar și valoric. Spre deosebire de alte sisteme de valori: morale, religioase și în general culturale, esența justiției constă în realizarea și împlinirea ei în și prin actul de justiție al magistratului fără de care sistemul de justiție nu se închide. Se poate vorbi cel mult de autonomia dreptului înțeles ca ordine valorică, dar nu și de autonomia justiției în afara actului prin care se concretizează. Spre deosebire de alte sisteme valorice sau de altă natură, justiția este exemplul clar al unui universal concret realizat prin actul de justiție al cărui expresie este în primul rând hotărârea judecătorului.

Prin urmare actul de justiție poate să confirme sau să infirme ordinea normativă a justiției, și în egală măsură, dreptul ca sistem valoric. Este o situație similară cu raportul dintre experiment și teoria științifică, primul putând după caz infirma sau confirma teoria. Numai că în sfera teoriilor științifice un experiment poate infirma o teorie legitimând o ordine nouă, superioară care să o includă pe cea veche așa cum sa întâmplat cu teoria relativității elaborată de Einstein. Spre deosebire, actul de justiție, dacă este contrar ordinii normative sau ordinii valorice

a dreptului nu este decât o eroare judiciară, voită, nevoită, sau accidentală a magistratului care neagă însăși justiția și implicit dreptul abolind astfel ordinea juridicului și ordinea de drept având ca finalitate nu o altă ordine, ci dezordinea, haosul. Și câte erori judiciare sunt astăzi știute sau neștiute.

Trebuie subliniat și aspectul că actul de justiție nu se poate disocia de persoana celui care îl înfăptuiește, de magistrat. O hotărâre judecătorească chiar anonimată nu este anonimă: actul de justiție cuprinde în el însuși persoana, dar și personalitatea magistratului. Se poate spune nu numai că magistratul este autorul actului de justiție, dar și actul de justiție „îl face” pe magistrat. Atunci când erorile judiciare devin evidente - cauza fiind abandonul de către magistrat a statutului moral, social și profesional acesta pactizând cu dezordinea specifică nonvalorilor existențiale - există obiceiul de a spune că sunt cazuri izolate ce nu caracterizează sistemul de justiție și ordinea dreptului. Nu este adevărat. Justiția ca sistem valoric trebuie să fie confirmată în ființa sa, adevărată, prin fiecare act de justiție, prin fiecare hotărâre judecătorească. O singură eroare judiciară, un singur magistrat corupt sau imoral, neagă trimitând în neant, în neființă juridicului și ordinea de drept. Realitatea contemporană continuă să ofere mult prea multe exemple de astfel de situații încât te întrebi dacă a mai rămas ceva din ființa valorică a justiției. Iată o manifestare acută și nu numai cronică a crizei justiției.

Justiția, aflată în ființa și adevărul ei, impune magistratului, ca fapt de conștiință, obiectul judecății: faptele omului, ci nu omul, adică fenomenalul specific omenescului din om. Conștientizând principiile dreptului și implicit dreptatea ca valoare specifică unei ordini superioare celei normative, judecătorul, realizând actul de justiție, trebuie totuși să se raporteze teleologic la omul concret chiar dacă se va pronunța numai asupra faptelor (acțiuni și omisiuni) ale acestuia.

Spre deosebire, în cazul unei justiții malade, judecătorul își închipuie că are puterea de a judeca omul, ci nu numai faptele lui.

4. Căderea în exterioritate. Desigur, justiția realizată de om și pentru om este profană, „la măsurile omului”, dar valorile sacre fac parte din ființa sa.

Fiind o componentă a realității temporare umane, justiția înțeleasă în dimensiunea sa valorică implică raportul dintre transcendent și transcendental la care s-au referit Kant și Heidegger. Ca realitate a omului și a societății justiția nu ar trebui să fie transcendentă adică „dincolo” de om și de lume și nici dincolo de propria sa rațiune de a fi. Dacă se întâmplă așa suntem în prezența unei manifestări malade specifice crizei justiției, în primul rând prin separarea acesteia de „lume” așa cum am arătat mai sus. Justiția trebuie să fie și să rămână în ființa sa *transcendentală* respectiv „dincoace” de precaritățile existențiale ale lumii acesteia și în afara conflictelor și intereselor politice de tot felul, fără implicații în lupta pentru putere sau în jocurile puterii. Transcendentalul justiției este ființa acesteia în dimensiunea sa valorică, este dreptul ca dreptate manifestată fenomenal prin actul de justiție.

Criza contemporană a justiției înseamnă căderea din imuabilitatea transcendențialului valoric și existențial propriu în exterioritatea socială și politică cu consecința diminuării sau chiar pierderii ființei, a dreptului ca valoare. Exemplele sunt din nefericire mult prea multe: conflicte și contradicții în interiorul sistemului instituțional al justiției; transformarea justiției în instrument pentru actorii politici sau de alt gen; implicarea în lupta pentru puterea temporară sau în jocurile puterii atât a justiției în ansamblul său, cât și a magistraților; trecerea de la mediatizarea actelor de justiție, la justiția mediatică, înfăptuită prin mass-media; abandonarea de către magistrați a statutului profesional și moral pentru câștigul iluzoriu conferit de implicarea în precaritățile, uneori mizeriile lumii; retorica arogantă și agresivă a formelor fără fond prin utilizarea la întâmplare și mai ales pentru satisfacerea unor interese egoiste de multe ori imorale a numelui sacru al justiției și al dreptului: „în numele legii”, „în numele dreptului” devin simple formule pentru a legitima ceea ce este lipsit de legitimitate. Căderea în exterioritate este o manifestare dureroasă a crizei justiției resimțită poate nu atât de mult de sistemul judiciar cât mai ales de cei care sunt beneficiarii acesteia: omul, oamenii societatea.

Am vorbit de criza justiției. Există și o justiție a crizei constând în iluzia sistemului de a exista prin contradicțiile malade mai sus expuse într-o lume aflată nu în realizarea „progresului în conștiința libertății” cum credea Hegel, cât mai ales într-un proces de *des-ființare*, de abandonare a ființei culturale valorice și înlocuirea acesteia prin elementele civilizației, tehnicizarea excesivă, într-un cuvânt prin dominația formelor de civilizație asupra culturii și nu invers cum ar fi normal. În plan social și politic, procesul de *desființare* a lumii se manifestă prin *democrația maselor* și a *individualismului democratic* cu consecința ignorării omului ca persoană și personalitate, omul devenind „individ” într-o ordine socială, normativă economică sau politică în care nu își confirmă *sinele* deoarece a devenit un simplu număr preluat de retorica formelor și idealurilor goale.

Justiția crizei nu poate avea ființă deoarece este în afara adevărului și a scopului ei ca și societatea crizei de altfel la care încercă să se adapteze. Nu poate exista un raport adecvat între justiția aflată în grave contradicții malade și o societate aflată în criză cu scopul de a legitima existența unei justiții a crizei. Justiția crizei poate fi totuși o realitate, dar lipsită de adevăr, de ființă, pentru că nu tot ce există și *este*.

## VI. Judecătorul și justiția

Judecătorul, magistratul în general, nu poate fi singur, nu se poate izola, nu poate fii un înstrăinat. Dar el poate fi un *însingurat*. Trăind în comunitate el trebuie să fie în comuniune cu toți ceilalți și în același timp să preia în ființa și mai ales în conștiința sa cât mai mult din sentimentele, valorile, aspirațiile celorlalți, bineînțeles dacă toate acestea au semnul ființei, sunt benefice și nu malade. Binele

comun, dar numai ca valoare creștină, trebuie să devină binele propriu Însingurarea, retragerea în sine nu implică abandonarea mediului social ci dimpotrivă regăsirea și evaluarea acestuia prin sinele propriu: „este în noi ceva mai adânc decât noi înșine”, spunea Fericitul Augustin. Numai prin însingurarea în sinele propriu judecătorul poate înțelege omul, îl poate prelua, poate înțelege câte ceva din sinele lumii. Însingurare și nu singurătate; a fi cu tine în sinele mai adânc, dar și în comuniune cu altul al tău.

Judecătorul trebuie să se raporteze la omul concret și nu abstract, acesta din urmă înțeles de Goethe ca fiind dat prin totalitatea oamenilor. Trebuie să își apropie de ființa sa vorbele lui Eminescu: „în fiecare om o lume își face încercarea”, descoperind și înțelegând această lume în fiecare om care vine înaintea scaunului de judecată. În însingurarea sa bucuria judecătorului trebuie să fie aceea la care se referă Kant: „Două lucruri umplu sufletul cu mereu nouă și crescândă admirație și venerație: cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine”.

Desigur judecătorul privește în pământ (sau la pământ), precum arată mâna lui Aristotel din tabloul lui Rafael. Numai așa poate să își asume realul, concretul, existentul, pentru ca, împreună cu Platon, să se ridice la idee. Judecătorul privește la pământ firește pentru a putea simți și cunoaște nu numai raționalul din real, dar și realul ca rațiune și pentru a conștientiza sensurile pietății: „Mai înalt este omul în genunchi decât în picioare”, sublinia părintele Arsenie Boca.

Intransigența nu poate fi proprie ființei unui judecător, deoarece implică autoritatea impersonală, manifestată în numele legii și al dreptății, dar în fapt fără om și fără dreptate. Intransigența înseamnă situarea în planul exclusiv a logicii formale cu a sa distincție categorică între adevăr și fals între „da” și „nu”. Dar câte nuanțe, câtă bogăție de sensuri oferă viața între aceste valori extreme în care trebuie identificat și juridicul.

Nu intransigența, ci pietatea, îndurarea, trebuie să caracterizeze judecătorul, deoarece numai astfel poate să vadă și să înțeleagă câte ceva din omenescul fiecărui om. Spunea Noica: „trebuie să ai îndurare pentru cele neînsemnate ca să vezi însemnătatea lor”. Pietatea judecătorului este pietatea justiției. Ce bine exprima, la 191, ființa și menirea justiției marele jurist Matei Cantacuzino și cât de mult ne depărtăm noi astăzi de adevărul justiției pentru a ne cufunda în neautenticul „celeilalte justiții”, a crizei: „Într-o bisericuță din Roma am văzut tabloul unei femei care ținea în mâinile ei pământul negru. Îl îmbrățișa cu căldură; expresia ei arăta că este o mamă, care cu ochii întorși spre cer, parcă cerea să smulgă din seninul lui, lumină. Mă așteptam să fie scris dedesubt: Caritatea sau Dreptatea sau Filantropia. Nu. *Era Justiția!* Justiția nelegată la ochi și înțelegătoare a tuturor durerilor, iar nu cealaltă justiție, oarbă, cu spada într-o mână și în cealaltă ținând un cântar atât de mic, încât nu poate cuprinde nimic din mizeriile noastre”.



## VII. Dreptatea și principiile dreptului

Una dintre căile posibile de a depăși neajunsurile normativismului excesiv și formalismului juridic postmodern și de a soluționa contradicțiile maladive ale justiției, este întoarcerea la valori și la principiile generale ale dreptului, în activitatea de elaborare a normelor juridice și de aplicare a lor.

Susținem ordinea superioară, în sfera valorilor, pe care conceptul de *dreptate* ar trebui să o confere justiției și actului de justiție pentru ca acestea să nu rămână numai în ordinea formală a normativului. Dreptatea ca valoare este exprimată juridic în primul rând prin principiile dreptului ce trebuie să se regăsească în normele dreptului.

Un argument pentru care filozofia dreptului trebuie să fie o realitate prezentă nu numai în sfera teoreticului, dar și pentru activitatea practică de elaborare a actelor normative sau înfăptuirea justiției, îl reprezintă existența principiilor generale și de ramură ale dreptului, unele fiind consacrate și în Constituție.

Principiile dreptului, prin natura, generalitatea și profunzimea lor, sunt teme de reflecție în primul rând pentru filozofia dreptului, numai după construcția lor în sfera metafizicii dreptului, aceste principii pot fi transpuse în teoria generală a dreptului, pot fi consacrate normativ și aplicate în jurisprudență. Mai mult, există un cerc dialectic deoarece „înțelesurile” principiilor dreptului, după consacrarea normativă și elaborarea jurisprudențială urmează a fi elucidate tot în sfera filozofiei dreptului. O asemenea constatare impune totuși distincția între ceea ce am putea numi: *principii construite ale dreptului*, iar pe de altă parte *principii metafizice ale dreptului*. Distincția pe care o propunem are ca temei filozofic deosebirea mai sus arătată dintre „construit” și „dat” în drept.

Principiile construite ale dreptului sunt, prin natura lor, reguli juridice de maximă generalitate, elaborate de doctrina juridică sau de către legiuitor, în toate situațiile consacrate explicit de normele dreptului. Aceste principii pot constitui structura internă a unui grup de raporturi juridice, a unei ramuri sau chiar a sistemului unitar al dreptului. Pot fi identificate următoarele trăsături: 1) sunt elaborate în interiorul dreptului, fiind de regulă, expresia manifestării de voință a legiuitorului, consacrată în norme de drept; 2) sunt exprimate întotdeauna explicit prin normele juridice; 3) opera de interpretare și aplicare a dreptului este în măsură să descopere sensurile și determinațiile principiilor construite ale dreptului care, evident, nu pot depăși limitele conceptuale ale acestora stabilite de norma juridică. În această categorie regăsim principii precum: publicitatea ședinței de judecată, principiul contradictorialității, al supremației legii și Constituției, principiul neretroactivității legii etc.

Prin urmare, principiile construite ale dreptului au, prin natura lor, în primul rând o conotație juridică și numai în subsidiar una metafizică. Fiind rezultatul unei elaborări în interiorul dreptului, eventualele semnificații și înțelesuri metafizice

urmează a fi ulterior consacării lor stabilite de metafizica dreptului. Totodată, fiind norme de drept, au caracter obligatoriu și produc efecte juridice la fel ca orice altă reglementare normativă. Este necesar a menționa că normele juridice care consacră astfel de principii sunt superioare ca forță juridică față de reglementările obișnuite ale dreptului, deoarece vizează, în mod obișnuit, relații sociale considerate a fi esențiale în primul rând pentru respectarea drepturilor fundamentale și ale intereselor legitime recunoscute subiectelor de drept, dar și pentru stabilitatea și desfășurarea echitabilă, previzibilă, transparentă a procedurilor judiciare.

În situația acestei categorii de principii, cercul dialectic amintit mai sus are următoarea înfățișare: 1) principiile construite sunt elaborate și consacrate normativ de legiuitor; 2) interpretarea acestora se realizează în opera de aplicare a dreptului; 3) semnificațiile valorice ale acestor principii sunt ulterior exprimate în sfera metafizicii dreptului; 4) „înțelesurile” metafizice pot constitui baza teoretică necesară lărgirii conotației și denotației principiilor sau elaborării normative a unor noi astfel de principii.

Numărul principiilor construite ale dreptului poate fi determinat la un anumit moment al realității juridice, dar nu există o limită preconstituită a acestora. Evoluția dreptului se manifestă și prin elaborarea normativă a unor noi astfel de principii. Ca exemplu, menționăm „principiul subsidiarității”, o construcție în Dreptul Uniunii Europene, preluată în legislația multor state europene, inclusiv a României.

Principiile metafizice ale dreptului pot fi considerate ca un „dat” față de realitatea juridică și prin natura lor sunt exterioare dreptului. La originea lor nu au o elaborare juridică, normativă, respectiv jurisprudențială. Ele sunt un „dat” transcendental, și nu transcendent al dreptului, prin urmare, nu sunt „dincolo” de sfera dreptului, dar sunt „altceva” în sistemul juridic. Altfel spus, reprezintă esența valorică a dreptului, fără de care această realitate construită nu ar putea avea dimensiune ontologică.

Nefiind construite, ci reprezentând un „dat” transcendental, metafizic al dreptului, nu este necesar să fie exprimate explicit prin normele juridice. Principiile metafizice pot avea și o existență implicită, descoperită sau valorificată în opera de interpretare a dreptului. Ca dat implicit și totodată ca esență transcendentală a dreptului, aceste principii trebuie să se regăsească, până la urmă, în conținutul oricărei norme juridice și în orice act sau manifestare ce reprezintă, după caz, interpretarea ori aplicarea normei juridice. Trebuie subliniat că existența principiilor metafizice fundamentează și natura teleologică a dreptului, deoarece orice manifestare în sfera juridicului, pentru a fi legitimă, trebuie să fie adecvată unor astfel de principii.

În literatura de specialitate juridică, astfel de principii, fără a fi numite metafizice, sunt identificate prin generalitatea lor și de aceea au fost denumite „principii generale ale dreptului”. Noi preferăm să subliniem dimensiunea metafizică, valorică și transcendentală a acestora, drept pentru care le și considerăm

principii metafizice ale realității juridice. Ca „dat” transcendental și nu construit al dreptului, principiile în cauză sunt permanente, limitate, dar cu determinații și înțelesuri ce pot fi diversificate în cercul dialectic ce le cuprinde.

În opinia noastră, principiile metafizice ale dreptului sunt: *principiul dreptății; principiul adevărului; principiul echității și al justiției; principiul proporționalității; principiul libertății*. Într-un studiu viitor, vom expune pe larg considerentele ce ne îndreptătesc să identificăm principiile mai sus menționate ca având o valoare metafizică și transcendentală în raport cu realitățile juridice.

Dimensiunea metafizică a acestor principii este de necontestat, dar rămâne în discuție dimensiunea normativă. O analiză mai amplă a acestei probleme excede obiectului acestui studiu, care s-a dorit a fi un excurs larg asupra dimensiunii filozofice a principiilor dreptului. Totuși, câteva considerații se impun. Ontologia contemporană nu mai consideră realitatea prin referire la conceptele clasice, de substanță sau materie. În opera sa, „*Substanzbegriff und Funktionsbegriff*” (1910) Ernest Cassirer opune conceptul modern de funcțiune celui antic de substanță. Nu ce este „lucrul” sau realitatea concretă, ci felul lor de a fi, țesătura lor lăuntrică, structura interesează pe moderni. Nu mai există în fața cunoașterii obiecte concrete, ci doar „relații” și „funcțiuni”. Într-un fel, pentru cunoașterea științifică, dar nu și pentru ontologie, lucrurile dispar și fac loc relațiilor, și funcțiunilor. O astfel de abordare este operațională cognitiv pentru realitatea materială, nu și pentru realitatea ideală, acea „lume a Ideilor” de care vorbea Platon<sup>13</sup>.

Dimensiunea normativă a realității juridice pare să corespundă foarte bine constatărilor formulate de Ernest Cassirer. Ce altceva este realitatea juridică decât un ansamblu de relații sociale și funcțiuni care sunt transpuse în noua dimensiune ontologică de „raporturi juridice” prin aplicarea normelor dreptului. Principiile construite aplicându-se unei sfere de relații sociale prin intermediul normei juridice le transformă în raporturi juridice, deci aceste principii corespund unei realități a juridicului, înțeleasă ca structură relațională și funcțională.

Există însă o ordine de realitate mai profundă decât relațiile și funcțiunile. Constantin Noica spunea că trebuie să numim „element” această ordine de realitate, în care sunt împlinite lucrurile și care le face să *fie*. Între conceptul de substanță și cel de funcțiune sau relație se impune un concept nou, care să păstreze o substanțialitate și fără a se dizolva în funcțiune, să manifeste funcționalitate<sup>14</sup>.

În încheiere dorim să remarcăm actualitate cuvintelor marelui filosof german Kant, pe care le propunem spre meditație unui legiuitor contemporan:

„E veche dorința care - cine știe când? - se va împlini odată: să se descopere odată, în locul infinitei varietăți a legilor civile, principiile lor, căci numai în aceasta poate consta secretul de a simplifica, cum se spune, legislația”<sup>15</sup>.

<sup>13</sup> Pentru dezvoltări a se vedea, Constantin Noica, *Devenirea într-o ființă*, Ed. Humanitas, București, 1998, pp. 332-334.

<sup>14</sup> Constantin Noica, *op.cit.*, pp. 327-367.

<sup>15</sup> Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, Ed. Univers Enciclopedic București, 1999, p. 186.

## Concluzii

Herman Hesse, laureat al premiului Nobel pentru literatură, autorul romanului „Jocul că mărgelile de sticlă”, remarcă cu multă înțelepciune: „Cu cât e mai vastă cultura unui om, cu cât mai mari îi sunt privilegiile, cu atât mai mari trebuie să fie în caz de nevoie sacrificiile pe care le face. Dar nu mai puțin este un laș și un trădător cel ce trădează principiile vieții spirituale de dragul unor interese materiale, cel care de exemplu este gata să lase pe seama deținătorilor puterii a decide cât fac doi ori doi.

Este o trădare să sacrifici oricăror altor interese simțul pentru adevăr, onestitate intelectuală, devotamentul față de legile și metodele spiritului.

Pot să vină vremuri de spaimă și de cel mai profund dezastru. Dacă în dezastru mai e posibilă vreo fericire, aceasta nu poate fi decât una spirituală, care să privească înapoi cu dorința de a salva cultura vremurilor trecute, care să privească înainte cu hotărârea de a reprezenta senin și statornic spiritul într-o perioadă ce altminteri ar putea să cadă pe deplin pradă materiei”.

Epoca postmodernismului este pentru om, pentru condiția sa socială, pentru dreapta credință, o perioadă de spaimă, de profund dezastru, de încercare, cum anticipa scriitorul Hermann Hesse.

Pentru a rezista în aceste vremuri de încercare, îngăduite de Dumnezeu pentru păcatele noastre, pentru că refuzăm mâna Sa salvatoare și ne credem a tot puternici și stăpânii acestei lumi, există o singură cale de izbăvire: să ne întoarcem la Dumnezeu, să facem roade vrednice de pocăință (după cuvântul Mântuitorului: „Și a zis: Adevărat zic vouă: De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor” - Matei 18,3), să ne întoarcem la Sfânta Biserică Ortodoxă, să credem și să ne rugăm mai mult, să împlinim Porunca Iubirii, prin care ne întoarcem la darul dumnezeiesc al vieții, al libertății și al demnității. Darurile lui Dumnezeu nu se iau niciodată înapoi. Noi suntem aceia care le refuzăm. Trebuie să ne recâștigăm demnitatea de om.